

't Landschap:

Hoewel er in de Achterhoek en Liemers genoeg landschappelijk en stedelijk schoon te vinden is, zochten kunstenaars toch niet zo vaak hun motieven in deze contreien. Loek Kemming neemt u in deze rubriek mee op ontdekkingsstocht en laat zien dat er wel degelijk schilders en tekenaars waren die zich lieten inspireren door het landschap en het stadsgezicht in deze regio. In deze aflevering van 't Landschap het schilderij 'Werf bij Tolkamer' van Agnes van den Brandeler.

Een impressie van werf De Hoop

door Loek Kemming

 In aanvulling op de serie historische foto's van werf De Hoop te Tolkamer die u in de rubriek 'In Beeld' in deze Oer aantreft, in deze aflevering van 't Landschap een bijzonder schilderij dat Agnes van den Brandeler van dezelfde werf maakte. Het gelukkige toeval wilde dat dit werk, samen met een tekening van steenfabriek Kijfwaard te Pannerden, vorig jaar door de Agnes van den Brandeler Stichting aan het Liemers Museum werd geschonken waardoor het onder de aandacht van de Oerredactie kwam. In Oer#10 kon u al eerder lezen over Agnes van den Brandeler (*Aristocrate in de kunst*), een kunstenares van adellijke afkomst, die van 1973 tot haar dood in 2002 in huis Het Hof in het Achterhoekse Hengelo woonde en werkte. Het schilderij *Werf bij Tolkamer* is vervaardigd in het jaar 1968, dus net vóór de tijd dat de kunstenares van Den Haag naar Hengelo verhuisde.

Van den Brandeler ging vanaf 1947 regelmatig naar Parijs om zich op de hoogte te stellen van de nieuwste ontwikkelingen in de schilderkunst. Parijs was toen, naast New York, toonaangevend op schilderkunstig gebied. De invloed van schilders als Picasso, Matisse, Dufy en Braque deed zich ook in Nederland gelden, maar Van den Brandeler ging ook regelmatig naar Parijs om zich daar persoonlijk op de hoogte te stellen van de laatste tendenzen en tentoonstellingen op artistiek gebied. In Parijs maakte ze kennis met de abstract werkende kunstenaars Jean Dubuffet, Pierre Soulages, Georges Matthieu, Serge Poliakoff en Nicolas de Staël, een groep kunstenaars die met een overkoepelende naam ook worden aangeduid als *École de Paris*. Met name De Staël viel zeer in de smaak bij Van den Brandeler en het was vooral door de confrontatie met zijn werk dat zij vanaf 1965 overging van figuratief – ze omschreef

haar werk zelf als *'expressionistisch-impressionistisch'* – naar een meer abstracte wijze van verbeelden van haar motieven. Ze bewonderde De Staël niet alleen in artistiek opzicht, ze raakte volkomen in de ban van deze kunstenaar. Wellicht vanwege zijn imponerende verschijning alsook door zijn adellijke afkomst. Haar fascinatie voor De Staël ging zo ver dat ze alles over hem ging verzamelen, met vrienden en bekenden uit de omgeving van de schilder correspondeerde en ontmoetingen had met mensen die De Staël persoonlijk hadden gekend. Zelf heeft ze de kunstenaar nooit ontmoet; De Staël was al tien jaar overleden op het moment dat hij door Van den Brandeler werd ontdekt.

Haar fascinatie voor de De Staël zien we ook terug in de schilderijen die ze vanaf 1965 maakte. Het opbrengen van de verf wordt opvallend pasteus in een brede penseelvoering en ze maakt ook vaak gebruik van het paletmes om de verf op te brengen.

In het schilderij van de werf De Hoop is dit heel duidelijk te zien. Een vage figuratie schemert nog wel door, maar het werk laat zich ook heel goed waarderen om de vorm en de behandeling van alleen de materie.

Vergeleken met de schets van werf De Hoop die Van den Brandeler op 18 oktober 1985 maakte en gebruikte als studie voor het schilderij, blijkt het uiteindelijke werk toch minder abstract dan het in eerste instantie lijkt. In het schilderij zijn de kranen die boven de werf uittorenen, de rivier en enkele scheepsrompen in het water 'opgelost' als hoekige vormen in de pasteuze verf.

De kunstenares zocht haar motieven vaker in het riviereengebied, zo kennen we een fraai schilderij van haar hand van de Waalkade in Nijmegen met op de achtergrond de Waalbrug dat ze in 1970 vervaardigde. En ook het werk *Stenen brug op peilers, met twee bruggen over rivier* uit hetzelfde jaar, laat zich zowel

wat motief als wat uitvoering betreft, goed vergelijken met het schilderij van werf De Hoop. Die interesse voor rivieren en schepen zal zeker gewekt zijn tijdens haar jeugd die ze op slot Rossum doorbracht; ook toen al tekende ze scheepjes op de Waal. Dat de kunstenares belangstelling had voor het gebied rondom Pannerden en Hoog-Elten, blijkt ook uit de eerder genoemde schetsboekjes met schetsen die ze tussen 1985 en 1990 van het landschap bij Pannerden en Hoog-Elten maakte.

Niet alleen werkte Van den Brandeler graag in de Liemers, ze exposeerde er ook. Dat deed ze dan bij de befaamde galerie De Pol, de galerie die Renate Van der Hoeven-Reimann tussen 1985 en 1990 in Pannerden had. Zelfs op hoge leeftijd had ze daar nog een expositie, waarvan de opening ter gelegenheid van haar tachtigste verjaardag op 18 oktober 1998 plaatsvond.

Na het overlijden van haar man Didi (Andries Willem van den Brandeler was een volle neef van Agnes) in 1991, maakt Van den Brandeler uitsluitend nog reizen naar Engeland. Ze gaat daar naartoe om andere bewonderaars van de Engelse admiraal Lord Nelson in de Nelson Society te ontmoeten. Haar adoratie voor De Staël was inmiddels overgegaan naar de beroemde zeeheld. Ze maakte ook wel kleine schilderijtjes van haar nieuwe held, maar het merendeel van de motieven voor haar werk vindt ze toch dichtbij haar huis in Hengelo: interieurscènes, boeketten uit de tuin en stillevens.

Geleidelijk komt na 1991 de figuratie weer in haar werk terug. Ze heeft zich altijd enigszins onzeker gevoeld bij de volledige abstractie en de reacties op haar werk na '65 waren ook niet altijd positief. Of kwam het doordat haar man Didi er niet langer meer was om haar aan te moedigen om de weg naar de abstractie te blijven volgen? <

Werf bij Tolkamer, 1986, olieverf op linnen, afmetingen 60 x 74 cm. (collectie Liemers Museum, Zevenaar) De schets van werf De Hoop uit 1985 laat zich goed vergelijken met het schilderij dat Van den Brandeler maakte. (collectie Stichting Agnes van den Brandeler)

